

Finančná gramotnosť, vzdelávanie a ich prepojenie s transparentnosťou poistného trhu

Financial literacy, education and its connection with the transparency of insurance market

Abstrakt

Autor popisuje prepojenosť finančného vzdelávania a gramotnosti s transparentnosťou poistného trhu a ich vzájomné vzťahy.

Kľúčové slová: finančná gramotnosť, finančné vzdelávanie, poistný trh

JEL klasifikácia: G22

Abstract

Author describes the connection between financial literacy, financial education and transparency of insurance market and their relationship.

Key words: financial literacy, financial education, insurance market

JEL classification: G22

Úvod

Problematiku transparentnosti poistného trhu a jej prepojenia s finančnou gramotnosťou a vzdelávaním považujú rôzne inštitúcie na Slovensku a vo svete zodpovedné za finančné povedomie obyvateľstva za jednu zo svojich priorít svojho fungovania.

Na jednej strane je dôležité, aby všetky operácie a informácie na poistnom trhu boli transparentné a aby sa subjekty tohto trhu správali transparentne. Na druhej strane sú týmito subjektami aj zákazníci. Podľa nás jeden z predpokladov transparentne fungujúceho trhu sú jeho adekvátne vzdelané subjekty. Finančné vzdelávanie je kritickou súčasťou budovania finančnej gramotnosti a zodpovednosti a tým umožňuje občanom rozvíjať vlastnú rozhodovaciu kompetenciu v tejto oblasti života jednotlivca.¹ Finančné vzdelávanie prispieva k ochrane práv spotrebiteľa na trhu finančných produktov a služieb, ktorý sa neustále rozširuje, pričom rastie zložitosť a komplexnosť ponúkaného portfólia nástrojov finančných inštitúcií. Bez základných

¹ Fungovanie jednotlivcov a rodín vo sfére peňazí –správa z výskumu. Infostat. Bratislava.2010 [online 29.1.2013] dostupné na http://www.infostat.sk/new_web/sk/_pdf/FinanGramsprava.pdf

finančných znalostí a zručnosti nie je možné robiť kvalifikované rozhodnutia, ktoré majú vplyv na osobný aj rodinný rozpočet.² Otázkami finančnej gramotnosti a potrebou finančného vzdelávania v Slovenskej republike sa zaoberá odborná aj laická verejnosť. Vzhľadom na výsledky, ktoré rôzne testy finančnej gramotnosti prinášajú, nás to neprekvapuje. Takmer denne sa dozvedáme o alarmujúco nízkej úrovni finančnej gramotnosti slovenského obyvateľstva^{3,4}

Následujúci článok rozoberá vzťahy medzi finančným vzdelávaním, gramotnosťou a transparentnosťou poisťného trhu. Skladá sa z dvoch častí, kde v prvej časti sa venujeme vzájomnému vzťahu spomínaných elementov. Zároveň popisuje pozitívnu koreláciu medzi finančným vydelávaním a celkovou transparentnosťou na trhu. Druhá časť definuje tieto pojmy z rôznych pohľadov a rieši behaviorálny aspekt tejto problematiky.

Príspevok je výstupom riešenia grantu VEGA číslo 1/0431/14 s názvom Poistný vzťah ako kľúčový element fungovania poisťovníctva a jeho vývoj v kontexte spoločensko-ekonomických zmien.

1 Vzťah transparentnosti, finančnej gramotnosti a vzdelávania⁵

Poistné trhy v mnohých krajinách zažívajú obrovský nárast klientov, a to v dôsledku zavádzania povinného poistenia motorových vozidiel, zdravotného poistenia, životného poistenia a nárastu mikropoistenia.⁶ Je to len časť nárastu celkového počtu nových

² SZOVICS, P. 2012. Quo vadis –finančné vzdelávanie? In BIATEC : odborný bankový časopis. Bratislava : Národná banka Slovenska, 2012. ISSN 1335-0900, 2012, roč. 20, č. 1, s. 10. [online 29.1.2013] dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/02_biatec12-1_szovisc.pdf

³ PASTORÁKOVÁ, E. 2012. Finančná gramotnosť a finančné vzdelávanie v oblasti poisťovníctva. In BIATEC : odborný bankový časopis. Bratislava : Národná banka Slovenska, 2012. ISSN 1335-0900, 2012, roč. 20, č. 1, s. 14-16. [online 29.1.2013] dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/03_biatec12-1_pastorakova.pdf

⁴ Napr. Zo 4000 testovaných žiakov zapojených do projektu Viac ako peniaze iba 4 % vyriešili vstupný test úspešne. Tri štvrtiny žiakov základných a polovica žiakov stredných škôl nedosiahla v teste ani 50-% úspešnosť. Vyplýva to z výsledkov prieskumu Slovenskej bankovej asociácie (SBA) a organizácie Junior Achievement Slovensko (JASR) podľa Finančná gramotnosť školákov na Slovensku je nedostatočná produktov [online 4.2.2013] dostupné na <http://www.aktuality.sk/clanok/222404/financna-gramotnost-skolakov-na-slovensku-je-nedostatocna/> Podľa výskumu agentúry Focus pre Nadáciu PARTNERS až tri štvrtiny Slovákov neplánujú financie vo svojej domácnosti,

takmer polovica Slovákov nemá prehľad o svojich výdavkoch, 85% Slovákov nie je schopných vytvárať si dostatočnú finančnú rezervu a takmer každý desiaty Slováčik využíva nebankovky ak sa dostane do mínusu. Podľa APOLEN, P. Výsledky prieskumu o finančnej gramotnosti sú katastrofálne. 2013 [online 16.6.2014] dostupné na <http://www.investujeme.sk/vysledky-prieskumu-o-financnej-gramotnosti-katastrofalne/>

⁵ Spracované podľa RUTLEDGE, S.L, ANNAMALAI, N., LESTER, R., SYMONDS, R.L. Good Practices for Consumer Protection and Financial Literacy in Europe and Central Asia: A Diagnostic Tool. 2010 The World bank [online 16.6.2014] dostupné na:

http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/GoodPractices_August2010.pdf

⁶ Mikropoistenie sa v posledných dekádach stáva jednou z najdôležitejších oblastí tzv. mikrofinančnictva v najchudobnejších krajinách sveta. Dá sa jednoducho definovať ako poistenie pre chudobných resp. pre ľudí s veľmi nízkym denným príjmom. Mikropoistenie spája princípy poistenia, administratívnu jednoduchosť, cenovú dostupnosť a prijateľnosť a flexibilitu do jedného celku a tým ma zaručiť pre chudobných ľudí jeho ľahkú dostupnosť. (podľa BALÁŽ, P. Mikropoistenie. In Vývojové trendy v poisťovníctve 2011 : recenzovaný vedecký zborník vedeckých prác z grantového projektu VEGA č. 1/0211/10 Dopady a dôsledky

spotrebiteľov na svetovom finančnom trhu. Ten predstavuje okolo 150 miliónov USD ročne.⁷ Sústreďuje sa najmä na rozvojové krajiny a krajiny, kde došlo k prechodu od centrálne riadenej k trhovej ekonomike, kde je finančná gramotnosť a vzdelávanie ešte v plienkach. Dôležitosť a relevantnosť primeranej ochrany spotrebiteľa je tu viac ako na mieste aj z hľadiska dlhodobej perspektívy týchto rýchlo rastúcich finančných trhov. Medzi tieto krajiny stále zaradujeme aj Slovenskú republiku.

V týchto krajinách sa posilňovanie pozície spotrebiteľa stalo základom pre efektívne a transparentné finančné trhy. Technický a technologický pokrok takisto prispel k zvýšenej konkurencii na týchto trhoch, čím prisieva k vyššej ponuke produktov na trhu. Preto sa vlády po celom svete snažia už dlhé obdobie o hľadanie konkrétnych spôsoboch ako zlepšiť finančné povedomie spotrebiteľov.

Poistenie sa od iných produktov finančného trhu líši napr. tým, že sa nedá vytvoriť univerzálny poistný produkt na každého obyvateľa z dôvodu rôznych preferencií alebo rozličnej životnej úrovne. V porovnaní napr. s produktom bankového sektora bankového účtu ho považujeme za viac komplexnejší. Táto rôzna komplexita sa prejavuje aj nižším záujmom o poistenie ako také. Potvrdzujú to aj výsledky prieskumu Infostatu, kde na otázku „Od koho očakávate finančnú pomoc v prípade problémov s krytím životných potrieb“, len 9% opýtaných odpovedalo, že banky a finančnej inštitúcie.⁸ Kombinácia komplexity poistenia ako takého, nedostatok informácií zo strany poisťovní a v neposlednom rade aj pasivita obyvateľov často vyúsťuje v absurdnú situáciu. Vtedy dochádza k uzatvoreniu poistenia len preto, lebo ich sprostredkovateľ oslovil a ponúkol konkrétny poistný produkt. Vo väčšine prípadov ide situáciu, kedy si síce spotrebiteľ neuvedomuje potrebu poistenia, sprostredkovateľ ho však popísaním významu a podstaty poistného produktu na riziká upozornil. Stáva sa však aj to, že po uzatvorení poistenia klient zistí, že také poistenie v podstate nepotrebuje.⁹

Ochrana spotrebiteľa má zabezpečiť, že spotrebiteľ dostane všetky dôležité informácie, ktoré mu umožnia spraviť také rozhodnutie, ktoré nepoškodí jeho finančné záujmy. Tieto informácie zároveň nesmú byť predmetom nekalých a klamlivých praktík, musia mu umožniť odstúpenie od mechanizmu v prípade sporov a zároveň musia zabezpečiť diskretnosť spotrebiteľa.¹⁰

finančnej krízy na sektor poisťovníctva . Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2011. ISBN 978-80-225-3205-1, s. 14-22)

⁷ RUTLEDGE, S.L., ANNAMALAI, N., LESTER, R., SYMONDS, R.L. Good Practices for Consumer Protection and Financial Literacy in Europe and Central Asia:

A Diagnostic Tool. 2010 The World bank [online 16.6.2014] dostupné na:

http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/GoodPractices_August2010.pdf

⁸ Fungovanie jednotlivcov a rodín vo sfére peňazí –správa z výskumu. Infostat. Bratislava.2010 [online 29.1.2013] dostupné na http://www.infostat.sk/new_web/sk/_pdf/FinanGramsprava.pdf

⁹ PASTORÁKOVÁ, E. 2011. Výzvy a prekážky finančnej gramotnosti v oblasti poisťovníctva. In Finančná gramotnosť ako súčasť ekonomického vzdelávania: zborník príspevkov z medzin. ved. konferencie. Bratislava: KPG NHF EU, 2011. ISBN 978-80-225-3249-5, s. 1-5.

¹⁰ Spracované podľa RUTLEDGE, S.L., ANNAMALAI, N., LESTER, R., SYMONDS, R.L. Good Practices for Consumer Protection and Financial Literacy in Europe and Central Asia:

A Diagnostic Tool. 2010 The World bank [online 16.6.2014] dostupné na:

http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/GoodPractices_August2010.pdf

Finančná gramotnosť dáva spotrebiteľovi vedomosti, zručnosti a schopnosť porozumieť a ohodnotiť informácie, ktoré dostane a umožniť mu zakúpiť si finančné produkty, ktoré splňajú požiadavky jeho a jeho rodiny. Finančné vzdelávanie a gramotnosť spolu vytvárajú jasné pravidlá medzi poisťovňami a poistenými a pomáhajú znižovať informačnú a vedomostnú medzeru medzi týmito subjektami poistného trhu.

Finančná gramotnosť a ochrana spotrebiteľa zvyšuje efektivitu, transparentnosť a prehľadovanie maloobchodných poistných trhov. Maloobchod v poisťovníctve funguje v takom prostredí, kde existuje nepomer informácii, zdrojov a sily a všetky tieto tri faktory sú na strane poisťovateľov. Ochrana spotrebiteľa vyrovnáva tento nepomer poskytovaním jasných a kompletných informácií poisteným. Títo spotrebiteľia sú stávajú priekopníkmi na trhu, sú si vedomí svojich práv a povinností v plnej miere, majú dostatočné informácie. Keďže poisťovatelia sú nútení ponúkať lepšie a kvalitnejšie produkty a nie len pasívne naberať neinformovaných poistených, tým sa zvyšuje disciplína na poistnom trhu.

Finančná gramotnosť pomáha spotrebiteľom porozumieť informáciám a robiť rozhodnutia, ktoré zvyšujú jeho životnú úroveň. Ochrana spotrebiteľa zvyšuje dohľad na finančnými inštitúciami. Posilnením transparentnosti pri uzatváraní poistných zmlúv sa takto zvyšuje dopyt spotrebiteľov po lepšom dohľade nad finančným trhom a po kvalitnejších štandardoch vo finančnom sektore. To zároveň priťahuje viac záujemcov po produktoch na finančnom trhu.

2 Definícia a aspekty finančnej gramotnosti a finančného vzdelávania

V tejto časti článku prinášame niekoľko pohľadov na definíciu finančnej gramotnosti a vzdelávania.

Finančnú gramotnosť definujeme ako schopnosť porozumieť základným finančným produktom, s ktorými sa bežne v živote stretávame a ktoré významne ovplyvňujú fungovanie nás a našej rodiny¹¹ resp. ako schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti.¹² Na jednej strane hovoríme o schopnosti porozumieť finančným produktom a zanalyzovať prijaté informácie, na druhej strane je podľa prieskumu Infostatu Fungovanie jednotlivcov a rodín vo sfére peňazí 37% ľudí skôr nedostatočne ako dostatočne informovaných o produktoch finančných inštitúcií.¹³ Ďalší prieskum uskutočnený Slovenskou bankovou asociáciou s názvom Finančná gramotnosť slovenskeho spotrebiteľa ukázal, že napr.

¹¹ Finančná gramotnosť nie je módnym výstrelkom [online 29.1.2013] dostupné na <http://finweb.hnonline.sk/c1-39257950-finacna-gramotnost-nie-je-modnym-vystrelkom>

¹² PASTORÁKOVÁ, E. 2012. Finančná gramotnosť a finančné vzdelávanie v oblasti poisťovníctva. In BIATEC : odborný bankový časopis. Bratislava : Národná banka Slovenska, 2012. ISSN 1335-0900, 2012, roč. 20, č. 1, s. 14-16. [online 29.1.2013] dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/03_biatic12-1_pastorakova.pdf

¹³ Fungovanie jednotlivcov a rodín vo sfére peňazí –správa z výskumu. Infostat. Bratislava.2010 [online 29.1.2013] dostupné na http://www.infostat.sk/new_web/sk/_pdf/FinanGramsprava.pdf

polovica opýtaných si nevedela vybrať najvýhodnejší termínovaný vklad, alebo že 84% opýtaných si nevedelo vybrať navýhodnejší úver.¹⁴

OECD a jej Medzinárodná sieť pre finančné vzdelávanie (INFE)¹⁵ definuje finančné vzdelávanie ako process, ktorým si spotrebiteľ zvyšuje svoje porozumenie finančných produktov a konceptov, a to prostredníctvom informácii a inštrukcii; rozvíja si zručnosti na adekvátne ohodnotenie finančných príležitostí a robí také rozhodnutia, ktoré zvýšia jeho finančnú ochranu v budúcnosti.¹⁶

Z hľadiska finančnej gramotnosti sa používajú dva prístupy. Prvý sa týka dospelých a druhý detí do 15 rokov. Podľa prvého prístupu je gramotnosť taká kombinácia vedomostí, povedomia, zručností a postoja, ktorá umožní robiť také finančné rozhodnutia, ktoré budú smerovať k individuálnemu finančnému blahobytu. V prípade detí do 15 rokov sa finančnou gramotnosťou rozumie taká kombinácia vedomostí a porozumenia finančných konceptov, zručností a motivácie, ktorá umožní urobiť rozhodnutia smerujúce k zlepšeniu finančného blahobytu jednotlivca a spoločnosti a účasť na ekonomickom živote.¹⁷

Poradný zbor pre finančnú gramotnosť amerického prezidenta (PACFL)¹⁸ definuje finančnú gramotnosť a vzdelávanie nasledovne. Finančná gramotnosť predstavuje schopnosť použiť svoje vedomosti a schopnosti na zvládnutie finančných zdrojov efektívne. Finančné vzdelávanie je definované ako proces, pri ktorom si ľudia zvyšujú svoje pochopenie finančných služieb, produktov na robenie takých rozhodnutí o svojich finančných zdrojoch, aby sa vyhli rôznym nástraham. Táto definícia vo veľkej miere závisí na schopnosti použitia vedomostí a zručností za cieľom finančného blahobytu, a preto je v značnej miere založená na správaní. Aj keď je v praxi relevantná, takéto cielené zameranie limituje nahliadnutiu do mechanizmov vplyvov na finančnú gramotnosť.¹⁹

Finančné vzdelávanie sa v súčasnosti stáva veľkou protiváhou zvyšujúcej sa komplexnosti finančného trhu, ktorý je oveľa rizikovejším prostredím ako pre generáciu pred nami. Tento trend je potvrdený aj mnohými ekonomickými expertami. Finančné vzdelávanie je riešením, ktoré apeleluje nielen na odbornú verejnosť, ale celé politické spektrum a jeho

¹⁴ SZOVICS, P. 2012. Quo vadis –finančné vzdelávanie? In BIATEC : odborný bankový časopis. Bratislava : Národná banka Slovenska, 2012. ISSN 1335-0900, 2012, roč. 20, č. 1, s. 11. [online 29.1.2013] dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/02_biatec12-1_szovisc.pdf

¹⁵ INFE = International Net for Financial Education = Medzinárodná sieť pre finančné vzdelávanie

¹⁶ EIOPA. Report on Financial Literacy and Education Initiatives by Competent Authorities. 2011[online 16.6.2014] dostupné na https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/publications/reports/Report_on_Financial_Literacy_and_Education__EIOPA-CCPFI-11-018_.pdf

¹⁷ EIOPA. Report on Financial Literacy and Education Initiatives by Competent Authorities. 2011[online 16.6.2014] dostupné na https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/publications/reports/Report_on_Financial_Literacy_and_Education__EIOPA-CCPFI-11-018_.pdf

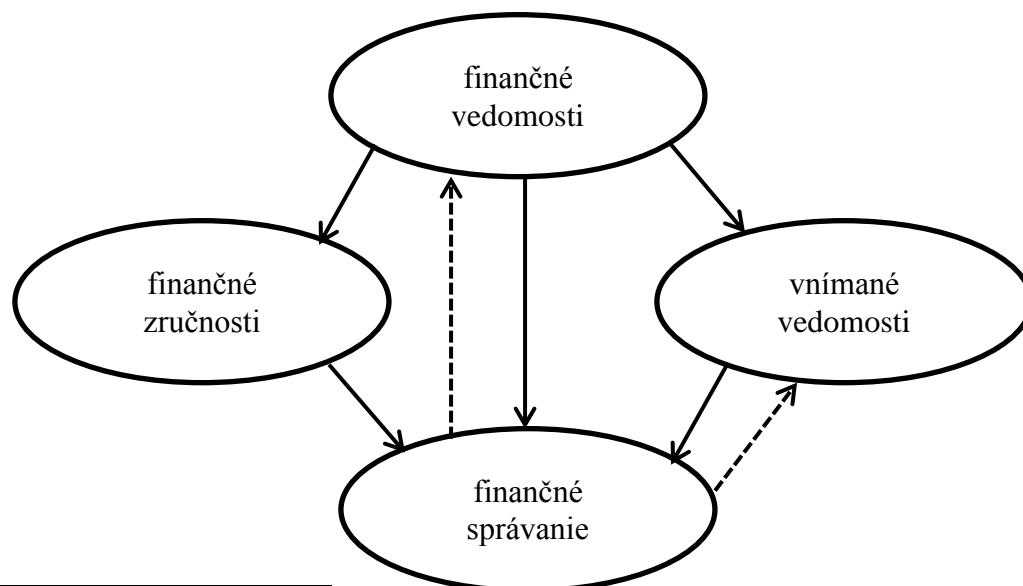
¹⁸ PACFL - The Presidents Advisory Council on Financial Literacy

¹⁹ HUNG, A., PARKER, A., M., YOONG, J., Defining and Measuring Financial Literacy. 2009. RAND Working Paper Series WR-708. [online 16.6.2014] dostupná na <http://ssrn.com/abstract=1498674> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1498674>

podporou sa ciele aj náprava sociálnej nerovnováhy.²⁰ Tento trend by mal ísť ruka v ruku s poslednými výskumami v behaviorálnej ekonomike, keďže psychologická zaujatosť môže ovplyvniť spotrebiteľov do takej miery, že ich rozhodnutia nebudú ani optimálne, ani racionálne. Táto zaujatosť zahŕňa mylné domnienky, že rôzne straty napr. pri zmenách úrokových sadzieb sa spotrebiteľov týkať nebudú. Individuálni spotrebiteľia často preceňujú svoje finančné schopnosti vrátane porozumenia a chápania konceptu peňazí a zmeny ich hodnoty v čase. Iní spotrebiteľia sa stávajú obeťami vlastných predpovedí ich finančnej budúcnosti na základe svojich skreselných preferencií. Inými príčinami môžu byť napr. hyperbolické zľacňovanie²¹, impulzívne nakupovanie, či slabá sebakontrola.²²

Vzťah finančných znalostí, zručnosti a správania by mal vytvárať celkový koncept finančnej gramotnosti. Finančné vedomosti však predstavujú len časť finančnej gramotnosti. Tie sú odrazené v tzv. vnímaných finančných vedomostiach a ovplyvňujú finančné zručnosti, ktoré závisia na vedomostiach. Finančné správanie, naopak, závisí od všetkých spomínaných faktorov. A nakoniec, skúsenosť získaná prostredníctvom finančného správania reflektuje aj finančné vedomosti a vnímané vedomosti. Tento vzťah nie je dokonalý a je ovplyvnený rôznymi faktormi ako sú postoj, či zdroje. Vyššie popísané vzťahy graficky zobrazuje obr. Č.1²³

Obrázok č.1: Vzťah finančnej gramotnosti, vedomostí a správania sa

²⁰ FERNANDES, D., LYNCH, J.G., NETEMEYER, R.G. 2014. Financial Literacy, Financial Education and Downstream Financial Behaviors and Downstream Financial Behaviors). Forthcoming in Management online 16.6.2014] dostupné na <http://ssrn.com/abstract=2333898>

²¹ Preložene z anglického originálu „hyperbolic discounting“ - Priradenie vysokej miery zľavy k budúcim príjmom na úkor veľmi nízkej miery úspor v súčasnosti

²² EIOPA. Report on Financial Literacy and Education Initiatives by Competent Authorities. 2011[online 16.6.2014] dostupné na https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/publications/reports/Report_on_Financial_Literacy_and_Education__EIOPA-CCPFI-11-018_.pdf

²³ HUNG, A., PARKER, A., M., YOONG, J., Defining and Measuring Financial Literacy. 2009. RAND Working Paper Series WR-708. [online 16.6.2014] dostupná na <http://ssrn.com/abstract=1498674> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1498674>

Záver

Predložený článok predstavuje prierez dôležitou problematikou finančného vzdelávania a gramotnosti na finančnom a poisťnom trhu vo vzťahu k jeho transparentnosti. Definuje tieto pojmy z rôznych pohľadov a zdrojov a popisuje požadovaný stav na poisťnom trhu. Tento proces je postupný a nemožno ho docieľiť z dňa na deň. Preto musí byť jednou z priorit všetkých účastníkov na trhu, či zo strany dopytu a ponuky. Vyššia miera poznania fungovania by mala mať za následok skvalitnenie produktov pre spotrebiteľa, nižšie riziko platobnej neschopnosti a v konečnom dôsledku spokojnosť poisťovne, či poisteného.

Použitá literatúra

- [1] APOLEN, P. Výsledky prieskumu o finančnej gramotnosti sú katastrofálne. 2013 [online 16.6.2014] dostupné na <http://www.investujeme.sk/vysledky-prieskumu-o-financnej-gramotnosti-katastrofalne/>
- [2] BALÁŽ, P. Mikropoistenie. 2011 In Vývojové trendy v poisťovníctve 2011 : recenzovaný vedecký zborník vedeckých prác z grantového projektu VEGA č. 1/0211/10 Dopady a dôsledky finančnej krízy na sektor poisťovníctva . Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2011. ISBN 978-80-225-3205-1, s. 14-22)
- [3] EIOPA. Report on Financial Literacy and Education Initiatives by Competent Authorities. 2011 [online 16.6.2014] dostupné na https://eiopa.europa.eu/fileadmin/tx_dam/files/publications/reports/Report_on_Financial_Literacy_and_Education__EIOPA-CCPFI-11-018_.pdf
- [4] FERNANDES, D., LYNCH, J.G., NETEMEYER, R.G. 2014. Financial Literacy, Financial Education and Downstream Financial Behaviors and Downstream Financial Behaviors). Forthcoming in Management online 16.6.2014] dostupné na <http://ssrn.com/abstract=2333898>
- [5] Fungovanie jednotlivcov a rodín vo sfére peňazí –správa z výskumu. Infostat. Bratislava. 2010 [online 29.1.2013] dostupné na http://www.infostat.sk/new_web/sk/_pdf/FinanGramsprava.pdf
- [6] HUNG, A., PARKER, A., M., YOONG, J., Defining and Measuring Financial Literacy. 2009. RAND Working Paper Series WR-708. [online 16.6.2014] dostupná na <http://ssrn.com/abstract=1498674> alebo <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1498674>
- [7] PASTORÁKOVÁ, E. 2012. Finančná gramotnosť a finančné vzdelávanie v oblasti poisťovníctva. In BIATEC : odborný bankový časopis. Bratislava : Národná banka Slovenska, 2012. ISSN 1335-0900, 2012, roč. 20, č. 1, s. 14-16. [online 29.1.2013] dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/03_biatic12-1_pastorakova.pdf
- [8] PASTORÁKOVÁ, E. 2011. Výzvy a prekážky finančnej gramotnosti v oblasti poisťovníctva. In Finančná gramotnosť ako súčasť ekonomického vzdelávania: zborník

- príspevok z medzin. ved. konferencie. Bratislava: KPG NHF EU, 2011. ISBN 978-80-225-3249-5
- [9] RUTLEDGE, S.L, ANNAMALAI, N., LESTER, R., SYMONDS, R.L. Good Practices for Consumer Protection and Financial Literacy in Europe and Central Asia: A Diagnostic Tool. 2010 The World bank [online 16.6.2014] dostupné na: http://siteresources.worldbank.org/INTECAREGTOPPRVSECDEV/Resources/GoodPractices_August2010.pdf
- [10] SZOVICS, P. 2012. Quo vadis – finančné vzdelávanie? In BIATEC : odborný bankový časopis. Bratislava : Národná banka Slovenska, 2012. ISSN 1335-0900, 2012, roč. 20, č. 1, s. 11. [online 29.1.2013] dostupné na http://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/02_biateg12-1_szovisc.pdf
- [11] www.hnonline.sk . Finančná gramotnosť nie je módnym výstrelkom [online 29.1.2013] dostupné na <http://finweb.hnonline.sk/c1-39257950-financna-gramotnost-nie-je-modnym-vystrelkom>
- [12] www.aktuality.sk. 2009. Finančná gramotnosť školákov na Slovensku je nedostatočná produktov [online 4.2.2013] dostupné na <http://www.aktuality.sk/clanok/222404/financna-gramotnost-skolakov-na-slovensku-je-nedostatocna/>

Ing. Peter Baláž
Ekonomická univerzita v Bratislave
Národohospodárska fakulta
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
pebalm1@yahoo.com
[+421911259555](tel:+421911259555)